

toimetuse vestlusringis

REIN VÄLJAS: Viis aastat tagasi alanud perestroika ei ole suutnud ühiskonda kriisisituatsioonist välja viia, pigem seda süvendanud, ehkki on püütud alustada kõike korraga. Akki peitubki selles tagasimineku põhjus. Kui konkreetset haridusest rääkida, siis tundub, et meie otsused hakkavad valest otsast pihta. Võtkem 1984. aasta koolireformi või kuueaastaste koolitoomine. Mingit majanduslikku baasi selleks ei olnud ega ole praegugi. Mõni ime siis, et esimene on jõutud «unustada», teise pärast vaevlevad aga lapsed, vanemad ja õpetajad.

Lähiminevikus põlu all olnud Eesti Vabariigi päevil suudeti kiiresti uusi kooli ehitama hakata. Hiiumaalgi loodi kolme-kümnendail aastail üles kuus koolimaja. Kui neid poleks siis chitatud, ei saaks hiidlased praegu lapsi koolitadagi. Neile on juurde ja otsa ehitatud. Tänu sellele saab praegu kuidagi läbi.

Olen kaksikümne viis aastat koolis töötanud ja ausalt öeldes on üks «reform» teisele järgnenud. Rahulikult pole tööd teha saanudki. Monopoolne haridus on kõike mõõtnud ühe mõõduga, välistanud igasuguse eripära.

TIJU MALK: Riik monopoliseeris hariduse, kuid ei ole seni seadnud selget ühiskondlikku tollimust, mille nimel ja mida teha.

TIJU MALK JA REIN VÄLJAS.

MALLE ALTEMENT: Senine hariduspoliitika ja -seadusandlus on määratlenud kõigile ühised tegevusviisid, kuid jättnud fikseerimata kõige olulisema — lõppeesmärgi.

T. M.: Ületsentraliseerimine ei ole kusagil kasuks tulnud, ka hariduses. Määratu hulk ettekirjutusi, mis igast otsast piiravad loovat tegevust, ei ole suutnud luua vajalikku materiaalsel baasi ega varustada kooli nõutava ettevalmistuse saanud kaadriga.

AIMI SÄREMAT: Opetajaid on kõige enam muserdanud lõpututest muutumistest tingitud ebastabiilsus. Viimasel ajal on õpetajad kaotanud usu uuedustesse. Haridusministeerium kogus 1987. aastal nn. mõtetalgutelt tohtu materjali. Mis viimasest saanud, kuidas seda on püütud seostada IME-ga, on enamjaolt avalikustamata. Oleks tagumine aeg need materjalid uuesti üle vaadata, sistematiseerida ja lõpuks ellu rakendada hakata.

Monopoolse hariduse üks kõige mõrumaid vilju on tõepoo-

lest see, et Kõpust Kamtsatkaani mõõdeti kõike ühe mõõdupuuga.

R. V.: Opetamise individualiseerimisest on räägitud, kuid jutu tasemele on see jäänud. Tegelikult kehtib hariduseski meie ühiskonnale omane võrdustamise printsiip. Inimkeskset, seega ka individualiseeritud õpetust saab rakendada vaid alternatiivõpetuse kaudu.

M. A.: Seda küll, kuid tuleb endale aru anda, et alternatiivharidus on nii andjale kui saajale väga kallis lõbu. Kes meist on nii rikas, et sellega algust teeb?

T. M.: Alustada tuleks vist üksikutest gruppidest ja süsteem aegamööda välja kujundada.

A. S.: Aga kaader? Alles me tähendasime, et kaadri pole piisavat ettevalmistust ja praegugi ei jätku koolidesse õpetajaid.

R. V.: Aga ruumid? Kui ka leitaks raha ja õpetajad, kust võtta ruumid?

M. A.: Ruumid on kõige suuremaks probleemiks. Kaadriga peaks lihtsamalt lahenema. Kui õpetaja saab vähema koormuse eest väärikust, on tal võimalus teha tööd tunduvalt tulemuslikumalt.

T. M.: Ega Hiiumaal ole ruumidest ega majadest puudus.

Toimetuse palus koolijuhid vestlusringi, et üle mitme aja vahetada mõtteid selle üle, mis südamele kogunenud.

Seekordses vestluses osalesid REIN VÄLJAS Kärkla Keskkoolist, MALLE ALTEMENT Paladelt, AIMI SÄREMAT Käinast ja TIJU MALK Kõrgessaarest.

Eelneva kokkuleppe põljal püüti vestlus üles ehitada kolme küsimuse ümber.

1. MILLIST MÕJU ON KOOLILE AVALDANUD SEE, ET VIIMASE KAHE AASTA JOOKSUL ON HARIDUSE TIPPJUHTIMINE MUUTUNUD KAHHEL KORRAL, MAAKONNAS AGA ÜHEL?

2. KUIDAS SUHTUDA

SELLESSE, ET MEIE MAAL ON HARIDUS RIIKLIK MONOPOL?

3. HARIDUS ON ÜKS SOTSIAALSE TEENUSE LIIKIDEST. KUIDAS KOOL SEDA FUNKTSIOONI TÄITA SUUDAB?

Tund aega koolijuhtidega

töötajatel oleks midagi selle vastu, kui samade vahendite abiga parandataks nende laste õppimistingimusi.

M. A.: Paladelt on niisugune positiivne näide tuua. «Rahu eest» kolhoos ehitab uut võimlat, ja n. m. kooli juurde, sellise arvestusega, et koolilastel oleks võimalikult mugavam. Heliitan loolust, et nad valmiva hoone ka oma hooldada võtavad.

T. M.: Ma imestan meie ehituspoliitika üle, kus peamine on odavamalt saada. Meie koolid ja lasteaiad on lapsevaenulikud. Ei tule ju laps kooli terveks päevaks istuma. Tal on vaja end pärast 40-minutilist paigalistumist liikumise kaudu välja elada. Aga ruumi selleks tavaliselt pole.

R. V.: Olen jõudnud sel suhale, et mis tahes tasandi majandusjuhil ei ole tänapäeva kooli vajadustest mingit aimu. Heal juhul on neil vaid mälestused oma kooliajast. Ma tahaksin veel kord rõhutada, et kui meie ühiskonnas üldse tahetakse midagi kvaliteetivõimalust, siis tuleb alustada haridusest.

A. S.: Tõepoolest, kui kuulata meie tippmajandusjuhte, siis nende jutt algab ikka majanduse ümberkorraldusest ja alles siis jõutakse kultuuri, tervishoiu ja hariduseni.

R. V.: Ometi on kooli aastate vältel süüdistatud kõigi ühiskonda tabanud pahede pärast, nagu saanuks kõik koolist alguse.

M. A.: See ongi võitlus tagajärgede, mitte põhjustega — meie ühiskonna äraspidisuse üks näide.

T. M.: Laskugem kõrgustest maa peale tagasi. On ju teada, et õpetaja peab vajaliku põlve otsas valmis tegema. Aga mida ta saab teha, kui ei ole värvi, ega viilplaatseid, paberit, liimi, kääre. Eriti annab see tunda uues koolis, kus pole varasemast midagi varuks jäänud.

R. V.: Haridus kui üks sotsiaalse teenuse liik on just samal tasemel nagu kõik meie teenused — justnagu oleks ja pole ka.

M. A.: Hiljutisel direktorite vabariiklikul nõupidamisel kogesin, et olgu tegemist väikese maakooli või suure linnakooliga — mured on ühed, linnakoolides võib-olla drastilisemad. Jä-

reliquit on viga süsteemis, õigem oleks ehk öelda, hariduse juhtimise süsteemist.

R. V.: Praegune kool on lapsele sunnitoht koht. Ta PEAB sinna tulema ja oma aja ära olema. Koolirõõm ja -vaimustus lõpevad väga ruttu otsa. Kõige teravamaks kollitajaks on ruumikitsikus. Kui ikka paljukiirutud eeskirjade kohaselt peab Kärkla Keskkoolis õppima 560 õpilast, aga neid on 700, siis on olukord pehmelt öeldes ebaolulise. Nii olime me hõivunud lisaks aptegimaja teisele korrusele ka linnavalitsuse. Varsti hakkame kaubandust okupeerima.

Kui meie maakond tahaks positiivselt silma paisata, ja teistest pisut erineval viisil, võiks ju maakonnas võtta südameasjaks sotsiaalsfääri väljaarendamist, panna haridusele, kultuurile ja tervishoiule jalad alla. Näidet pole vaja kaugel otsida: «Ühenduse» kolhoos suutis seda ilma igasuguse abitoomiseta.

T. M.: Heidetakse ette, et kool ei ole lapsesõbralik. Sama võib julgelt öelda ka õpetaja seisukohast. Kuidas muidu mõista noore õpetaja kibestumist, kes üles end südamest kahetsevat, et on 16 aastat õppinud ja saab nüüd närvesööva töö eest sandikopikaid. Kasulikult oluks tal pärast kaheksandat klassi minna ameti õppima, et nüüd kusagil kooperatiivis vaikselt seitse-kaheksasada rubla kuus tasku panna.

A. S.: Hariduse väärtustamast kogeme lausa igal sammul. Mõne aasta eest sunniti üks noormees alaealiste asjade komisjoni tagantorkimisel vägisi kooli lõpetama. Nüüd on sel noormehel palk sama ja vaat et veel suurem kui minul, koolidirektoril.

R. V.: Olen kuulnud räägitava, et küll need koolmeistrid ajavad roppu raha kokku. On küll 300—400-rublaseid palku, aga asi on selles, et see on tolt- ja enama koormuse tasu.

T. M.: Et õpetaja peab vähegi inimese moodi äraelamiseks töötama mitmekordse koormusega, loetakse meil täiesti normaalseks.

M. A.: On tulnud kuulata etteheiteid, et õpetajad rabavad endale pika rubla nimel meeleht koormuse. Kui neid on, siis ehk mõni üksik. Tavaline on see,

et direktor seab õpetaja sundseisu. Tunnid tuleb ära anda ja koolijuht ei jäta enne, kui on saanud vaeselt õpetajalt nõusoleku lisakoormuseks.

T. M.: Missioonitunde puudumises õpetajaid süüdistada on väärt. Ühe-kahe ilmingu põhjal üldistusi teha on järelemõtlematu tegu. Ja lõpuks on õpetajagi vaid inimene, kes ka võib eksida.

A. S.: Ei tea tõesti ühtki niisugust juhtumit, et õpetaja oleks tunnust ära läinud juuksurisse või kauplusesse, nagu seda muudes töökohtades nii tavapäraks peetakse.

R. V.: Palju sekeldusi tekitab õpetaja sunnitud äraolek koolist (haigused, komandeeringud jm.). Kui ikka hommikul viit õpetajat pole tundi minemas, lööb korraaks jalad alt ära küll.

A. S.: Linnakoolis saab lapsed äärmisel juhul koju saata, maal ei tule see kõne alla sest lapse elu on maakoolis ratastel.

M. A.: Tundide asendus on paras pähele.

A. S.: Seadusega on lahendamata ka emapuhkusaegne asendamine. Pärast 3 aastat on õpetajal õigus tööle tulla, kuid tema asemele võetud õpetajal pole kusagile minna. Tähtajalist tööd soovijaid peaaegu pole. Ja ongi direktor lõhkise küna ees.

R. V.: Ideaalse perekonnapiirneerimise korral saab naisõpetaja 20 aastat — pensioniks vajaliku staaži — kodus lapsehoolduspuhkusel olles.

A. S.: Mõningane leevendus on sellest, et õpetajal säilib töötamisel täispension.

M. A.: Lahenduse annaks see, kui õpetajal oleks kooliga lepinguline töövahekord.

R. V.: Kui nüüd veel kord tagasi tulla koolisuhete juurde, peame nentima kurba seika: meie ühiskond ei ole koolisõbralik, järelikult ei saa ka kool õpetaja ega õpilase suhtes inimsõbralik olla.

A. S.: Muret teeb see, et vahetevahel riputatakse koolile igasuguseid silte külge. U. Vooglaid on praegust kooli nimetanud fašistlikuks. Olen selles mõttes ühel nõul Juuru kooli direktori Juhan Märjamaga, kes selle väite vastu resolutsiooniga väljastust.

Lapsesõbralikkus ei tähenda sugugi kõigi piirangute mahavõtmist.

M. A.: Inimsõbralikkus ei tähenda seda, et ei pea tööd tegema ja vaeva nägema.

Steiner-koolid, millest meil on rääkima hakatud, on mujal maailmas siiski juba läbitud etapp.

Peab maast-madalast harjuma sellega, et igasugune heaolu on järjekindla töö tulemus.

Vestluse lõpul küsisin, kas koolis on midagi halvemuse poole läinud, kuna nüüd ei ole enam noorteorganisatsioone. Arvati üksmeelselt, et hullemaks küll mitte. Lapsed lihtsalt puhkavad veel endisest üleorganisatsioonist. Küllap aeg uue hoo sünnitab. Kunstlikult kiirustama hakata oleks väärt.

Jutuaamise pani kirja
Raivo KARJAMAA

AIMI SÄREMAT JA MALLE ALTEMENT.

Mart Mõniste fotod

P. S. Uue haridusseaduse eelõnu ilmus kaks päeva pärast ümarlauavestlust, seepärast pole seda dokumenti ka jutuaamises mainitud.